

*Ablonczy Balázs: Trianon-legendák.*

Jaffa Kiadó, Budapest, 2010. 158 oldal.

A trianoni békeszerződés és következményei a rendszerváltás óta visszatérő beszéd- és vitatémája a hazai közéletnek és a történész szakmának egyaránt. A téma kapcsán könyvtárnyi irodalom született már, s ezek között – ahogyan Romsics Ignác fogalmaz – „igen sok értékes – és még több értéktelen – munka”<sup>1</sup> található. Ablonczy Balázs, a két világháború közötti időszak kiváló ismerője, olyan kötettel jelentkezett a békekötés kilencvenedik évfordulójára,<sup>2</sup> amely az eddig megszokottaktól merőben eltérő szempontrendszer alapján közelít Trianon kérdéséhez. Mind a szerző személye és szakmai hitelessége, mind pedig a témaválasztás garanciát nyújthat arra nézve, hogy a Romsics által említett kategóriarendszeren belül e kötet az előbbi csoportba tartozzék.

Mindenekelőtt le kell tehát szögezni, hogy korántsem egy szokványos Trianon-történelemtanulmányról van dolgunk. A szerző rögtön eloszlát mindenféle kételyt munkájával kapcsolatban, amikor világossá teszi, hogy nem a békeszerződés történetének megírására törekedett (9). Nem is elsősorban a tudományos elit számára készült munkáról van szó; ez sokkal inkább a széles publikumnak íródott.

<sup>1</sup> Romsics Ignác 2005: *Magyarország története a XX. században*. Budapest, 626.

<sup>2</sup> Meg kell jegyezni, hogy a szerzőt – saját elmondása szerint – a könyv megjelenésében nem a kilencvenedik évforduló motiválta: [http://konyves.blog.hu/2010/06/25/a\\_mitoszoktol\\_az\\_allam\\_felelossegeig](http://konyves.blog.hu/2010/06/25/a_mitoszoktol_az_allam_felelossegeig) – (Utolsó letöltés: 2012. szeptember 3.)

„Ez a kötet tehát nem történelemtanulmány, inkább rövid segítség azoknak, akik már szembesültek azzal egy taxi anyósülésén, egy házibuliban (hajnaltájt a konyhában) vagy egy kocsmapultnál, hogy a mellettük ülőtől/állótól érkező »és az szerinted véletlen, hogy Trianonban...?« kezdetű kérdésre egyszerűen nem tudnak mit felelni, és minden ösztönük tiltakozik az ellen, hogy igazságnak fogadják el a hallottakat. Nekik igyekszem írni.” (11.) E szemléletmódnak is köszönhető, hogy a könyv rendkívül olvasmányos, érdekesítő és közérthető stílusú.

A tartalomjegyzék és a kötet áttekintésekor rögtön szembeötlik – amennyiben ismerjük a szerző korábbi munkásságát –, hogy a 2002-ben megjelent azonos című tanulmány továbbgondolt változatával van dolgunk.<sup>3</sup> E benyomásunkat a szerző is megerősíti (10–11). A korábbi írásban tárgyalt témakörök (az Apponyi Albertről szóló legendárium; Georges Clemenceau magyar menyének ügye; a Kis- vagy Nagy-Trianon problematikája; az Ipoly, a Ronyva és a „hajózható folyók” kérdése; további kisebb geszták és legendák) adják a kötet gerincét, sőt, a tanulmány szövegének jó része szó szerint, módosítás nélkül került át a könyvbe. Ablonczy azonban további részterületeket is beemelt vizsgálódásába. Példaként említhetjük itt

<sup>3</sup> Ablonczy Balázs 2002: *Trianon-legendák*. In: Romsics Ignác (szerk.): *Mitoszok, legendák, tévhitek a 20. századi magyar történelemről*. Budapest, 132–161.

a szabadkőművesekről vagy a „tudatlan szakértőkről” írt részeket. Néhol pedig (mint például a Clemenceau magyar menyének szerepét tárgyaló tematikus egységben) újabb adalékokkal szolgált korábbi munkájához képest.

A könyv az *Előszó* után tizenkét fejezetet és egy *Összegzést* tartalmaz. *A történeti Trianon* című részben rövid historiográfiai áttekintést olvashatunk, ahol a szerző öt pontba szedve taglalja azokat a főbb területeket, ahol szerinte még adós maradt a történetírás a Trianon-problematika tekintetében. *A politika Trianonja* és *A Trianon a társadalomban* egyaránt olyan fejezetek, amelyek tartalma újdonságot jelent a korábbi tanulmány tematikájához képest. A szerző előbb röviden felvázolja, hogy a két világháború közötti időszakról kezdve egészen napjainkig miként nyilvánult meg a politika Trianon értékelése kapcsán (29–32). Gondolatmenetét azzal vezeti át a következő fejezetre, hogy kijelenti: a tárgyalta „pártálláspontok és beszéd-módok a magyar társadalomban létező politikai akaratképzés lenyomatai” (33). Ezek után rávilágít a napjainkban tapasztalható ismeretbeli hiányságokra, téves képzetekre a trianoni békekötés és a határon túli magyarság helyzetének vonatkozásában (33–37). Tekinthejtük ezt egyfajta öngazolásnak is arra nézve, hogy miért volt szükség egy ilyen jellegű, szakmai alapokon álló, forrásokkal alátámasztott könyv megírására. Amint írja, az általa példával illusztrált „ismerethiány nem elválasztható a magyar társadalomban (főleg a jobboldalon) kialakult »Trianon-biznisz« és a hozzá kapcsolt termékek (könyvek, filmek, újságok vagy épp

a Magyar Sziget Fesztivál) által termelt tudástól, amely a legtöbb esetben torz, egyszerűsítő és legendásító.” (35.)

Mielőtt a szerző megkezdene az általa összegyűjtött, s megcáfolni kívánt tévhitek ismertetését, külön fejezetben foglalkozik az összeesküvés-elméletek és a legendák közti lényegi különbség felvázolásával. Okfejtése a címválasztást indokolja. Rámutat, hogy egy-két kivételtől eltekintve a tárgyalta történetek nem tekinthetők összeesküvés-elméletnek, sokkal inkább legendának, hiszen majdnem mindegyik rendelkezik valós alapelemekkel. Ugyanakkor szerinte „ezek a traumára adott, téves és egyszerűsített magyarázatok a kibeszéletlenség és a túlbeszélés együttes jelei; illetve a Közép-Európában oly gyakori felfelé/másra mutogatás tipikus esetei [...] A legendák a tehetetlenség magyarázatai, öngazolások és egy narcisztikus világkép televényei.” (42.)

Ezt követően a szerző több fejezetet szán specifikus témákra, amelyekben tételszerűen ismerteti a közszájon forgó történeteket, hogy aztán megfelelő forrásanyaggal alátámasztva adja meg azok cáfolatát is. Elsőként az Apponyi Albert személyéhez tapadó mitikus szerepkört próbálja tisztázni (*Az Apponyi-legendárium*), különös tekintettel arra, hogy valójában milyen hatása lehetett a békekonferencián 1920. január 16-án elmondott híres beszédének (45–57). Őt követően egy újabb legendás alak, *Georges Clemenceau magyar menyé* kerül fókuszba. Ablonczy is megerősíti, hogy a francia miniszterelnök fia valóban magyar hölgyet vett feleségül, azt a nézetet azonban elveti, mely szerint

Clemenceau-nak a magyar politikusok iránt érzett ellenszenvé menyével való kapcsolatának függvénye lett volna (59–70). A következő fejezet a békekötés aláírásának helyszínével foglalkozik (*Trianonok: Kis- és Nagy-*). Ugyancsak fajsúlyos kérdésről van itt szó, hiszen a történettudomány berkein belül is számos félreértésre adott ez már okot – erre a szerző hoz is néhány példát. Meggyőző erővel számol le azzal a tévhittel, mely szerint a trianoni békeszerződés aláírásának helyszíne a Kis-Trianon palota lett volna (71–79). *A hajózható patakok balladája* cím alatt tárgyalja azokat a téves képzeteket, amelyek arra irányulnak, hogy az antant küldötteit hogyan vezették meg az utódállamok illetékesei a számukra kedvező határkijelölés érdekében (81–95). A történelmi Magyarország felosztásában igen sokan tulajdonítanak meghatározó szerepet a szabadkőműves szervezkedésnek is. Ezt a kérdést is körüljárja a szerző egy önálló egység keretében (*Szabadkőművesek*, 97–111). Az új határok kijelölése kapcsán felmerült továbbá a döntéshozók tájékozatlansága a térség földrajzi adottságai terén (*Tudatlan szakértők*). Ezt az álláspontot leginkább Emmanuel de Martonne francia földrajztudós személyén keresztül kérdőjelezi meg Ablonczy: szerinte ugyanis Martonne volt az egyetlen olyan geográfus, aki komoly szerepet vállalt a békekonferencia munkájában. Alapos ismerője volt Erdélynek, de a románok iránti elfogultság jellemezte. Az ismeretek hiánya a szerző szerint legfeljebb a politikusokat, döntéshozókat jellemezte, de a szakértőket semmiképpen (113–126).

A továbbiakban Ablonczy *Kisebbségek* gyűjt csokorba, amelyeknek nem szentel egy-egy különálló tematikus egységet, de mégis fontosnak tart lejegyezni róluk néhány gondolatot. Így kerül elő például az a nézet, amely szerint az utódállamok közül egyik-másik (leginkább Románia) kétnőket bízott meg abból a célból, hogy az antant szakértőit kedvezőbb döntésre bírja a határkijelölések tekintetében. Emellett a szerző foglalkozik azzal a – szintén sokakat lázban tartó – kérdéssel is, hogy vajon hány évre szól a trianoni békeszerződés (127–134). Az ezt követő, *Utóéletek* címet viselő fejezet két konkrét esetre van kihegyezve. Először is egy petícióra, amelyet 2001-ben álnéven egy Svájcban élő magyar emigráns nyújtott be egy nemlétező vatikáni intézet nevében a Hágai Nemzetközi Törvényszék Főügyészéhez azzal a határozott kéréssel, hogy az állítson fel egy vizsgálóbizottságot a területcsonkítás felülvizsgálatára. A beadvány felsorolja a magyar részről elszenvedett sérelmeket, de összekeveri a trianoni és a párizsi békeszerződések rendelkezéseit, pontatlan történelmi ismeretekről téve tanúbizonyságot. Ennél jóval részletesebben értekezik a szerző a „rózsadombi paktum” néven elhíresült antiszemita hangvételű, radikális jobboldali nézeteket tükröző, ám a valóságban egyáltalán nem létező dokumentumról. A 20 pontos irományt magyarázó sajtócikkek szerint állítólag a rendszerváltás idején egy budai villában a KGB, a Moszad és a CIA tisztjei néhány meghatározó magyar politikussal együtt aláírtak egy dokumentumot, amely a demokratikus átalakulás sarokpontjait rögzítette, és annyiban érintette

Trianon kérdését, hogy leszögezte: állandóan hangoztatni kell a magyar határok véglegességét, továbbá, hogy a románok, a jugoszlávok és a szlovákok felé csak barátságos nyilatkozatok tehetők. Az ügy szálai szintén magyar emigránsokhoz vezethetők vissza. Természetesen mindkét esetben néhány túlbuzgó „hazafi” agyszüleményéről van csak szó (135–159). Itt azonban meg kell jegyezni, hogy noha ez a két eset érdekesnek mondható, – a megelőző fejezet kidolgozatlanságával összevetve – mégis indokolatlanul nagy hangsúlyt kap. A kötet tematikájához ugyanis az úgynevezett kisebb geszták szorosabban kötődnek, ezért talán további kutató- és feldolgozó munkát igényeltek volna, vagy legalább, ha nem is külön fejezetben, de részletesebben írhatott volna róluk a szerző.

Az *Összegzés*ben Ablonczy Balázs hét pontba szedve vázol fel néhány fontos szempontot a trianoni békeszerződés értékelése kapcsán (151–158). Többek között itt emlékezik meg néhány mondat erejéig Károlyi Mihály szerepéről is. Leszögezi, hogy „Károlyi Mihály, sőt, bizonyos értelemben Kun Béla sem volt oka, inkább következménye a magyar összeomlásnak. [...] Károlyi Mihály vagy Jászi Oszkár a legkevésbé sem volt eszköze, netán mozgatója valamiféle összeesküvésnek, amelyet Magyarország ellen szőttek volna.” (155.) Noha a szerző világossá teszi, hogy az említett személyek ilyen jellegű tevékenységének vizsgálata nem témája a kötetnek, az utóbbi időben felerősödött – bár nem új keletű – viták igazolják, hogy nem lett volna teljesen indok nélküli, ha behatóbban foglalkozott volna a kérdéssel.

Maga a kötet egyébként nem túl terjedelmes, a képanyag és a tördelés azonban jócskán növeli az oldalak számát. A könyvben megjelenő illusztrációk ugyanis egész oldalakat foglalnak el (még az igen kicsi fotók is), és mellettük csak a képaláírások kaptak helyet. Ahogyan már említettem, a szerző korábbi tanulmánya szövegének nagy részét változtatás nélkül ültette át e kötetbe, ugyanakkor több új témát emelt be a vizsgálódásba, és a feldolgozott forrásbázist is jócskán kibővítette. Ennek ellenére bizonyos részek kidolgozottsága hagy némi kívánnivalót maga után, s ezt a korábban jelzett példákkal igyekeztem érzékeltetni. A kötet hiányosságait maga a szerző sem rejti véka alá, amikor a könyv elején önkritikusan figyelmeztet: „Gondolatmenetemnek szükségképpen lesznek hiányosságai is” (13). Mindazonáltal megállapítható, hogy a mű megjelenését igen komoly kutatómunka előzte meg. Vizsgálata során a szerző a vonatkozó hazai és külföldi levéltári kútfőkre, illetve szakirodalomra, a korabeli folyóiratok, valamint internetes források által megszerzhető ismeretanyagra támaszkodott. Az ezekre való hivatkozás fejezetenként, végjegyzet formájában található a kötetben. A mű egyik nagy erénye, hogy a szerző állításait bőven alátámasztotta forrásokkal, azok pontos megjelölése biztosítja az ellenőrizhetőséget és az általa leírtak hitelességét.

Összegzőként elmondható, hogy Ablonczy Balázs könyve – apró hiányosságai ellenére – nagy jelentőséggel bír a Trianon-kutatás terén. Az általa választott kényes témát szigorú szakmaisággal elemezte végig, és vizsgá-

lódása nem korlátozódott a kiválasztott legendák bemutatására, hanem a korunkban fellelhető, e téma körül kialakult társadalmi problémák illetve feszültségek mibenlétét is igyekezett röviden megvilágítani. Kötete jelentős lépés abba az irányba, hogy bárki, aki kicsit is érdeklődik a történelem iránt, tiszta képet kaphasson a napjainkig ható Trianon-problematikáról. Ezt meghaladva pedig fontos iránymutatást ad a történész szakmának is: az általa továbbgondolásra ajánlott szempontok, s a mindmáig megválaszolatlanul hagyott kérdések tisztázása további kutatómunkát igényel.

A könyv megjelenése óta immár két év telt el, és ha a közéletre gyakorolt hatását kívánjuk megvizsgálni, az eredmények láttán van okunk a szkepszisre. Az egyik vezető napilap például a legutóbb lezajlott évforduló

alkalmából címlapon közölt egy fotót a Kis-Trianon palotáról, és a hozzá fűzött szöveg is egyértelműen e helyet jelölte meg a békekötés aláírásának helyszínéként<sup>4</sup> – Ablonczy kutatásai és meggyőző érvei nyomán kijelenthetjük: tévesen. Ez mindössze egy apró szelete annak, hogy a közgondolkodásban milyen mélyen gyökereznek azok a tévképzetek, amelyek leleplezésére Ablonczy Balázs törekedett. Nem beszélve arról, hogy bizonyos körök számára a legendák, nemzeti mítoszok minden meggyőző szakmai érv ellenére is fontosabbak, mint az a kép, ami a források alapján felrajzolható. Úgy tűnik, hogy egyes tévhitek továbbra is makacsul továbbélnek a mindennapi történeti gondolkodásban. Ez azonban már nem a szerző érdemeit csorbítja.

*Vezsenyi Péter*

---

<sup>4</sup> Emlékezés Trianonra. *Magyar Nemzet* 2012. június 2.